

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Кафедра освітології та інноваційної педагогіки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут публічного управління
та державної служби
Кафедра публічної політики
Інститут досліджень безпеки Європейського Союзу (Франція)
Гранадський університет (Іспанія)
Жешувський університет (Республіка Польща)
Університет третього віку в Громадкі (Республіка Польща)
Європейський інститут безперервної освіти (Словацька Республіка)
Педагогічний інститут Чендуського університету (КНР)
Університет імені Неджметтіна Ербакана (Туреччина)
Державний університет в Гуарапуаві (Бразилія)

Матеріали
VI Міжнародної науково-практичної конференції

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ І СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА**

20–21 травня 2022 року

Харків
2022

ББК 74.58+74.20+88.40+88.840

УДК 37.013.77:[378+373.5]

П86

Редакційна колегія:

Балацинова А. Д. – канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Васильєва С. О. – д-р пед. наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Ворожбіт-Горбатюк В. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Кін О. М. – д-р пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Лупаренко С. Є. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Попова О. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Рогова Т. В. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Собченко Т. М. – д-р пед. наук, доцент, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Ткачова Н. О. – д-р пед. наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Цапко А. М. – канд. пед. наук, доцент кафедри освітології та інноваційної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Відповідальність за зміст, стилістику, орфографію та пунктуацію статей несуть автори

*Затверджено редакційно-видавничою радою
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол №7 від 20.07.2022 року)*

Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 20–21 травня 2022 р.) / за ред. Боярської-Хоменко А. В., Попової О. В. ; Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2022. 498 с.

У збірнику відображено психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої школи в умовах сучасних викликів. Він містить результати досліджень учених, викладачів, учителів, наукові пошуки докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти з питань методології, історичного та компаративного дискурсу розвитку педагогічної науки; організаційних, дидактичних і методичних засад реалізації дистанційного та змішаного навчання; педагогічних засад інклюзивної освіти; інновацій в освіті; розвитку загальної і вищої освіти; освіти дорослих; цифрових трансформацій в публічному управлінні та адмініструванні.

Матеріали стануть у нагоді науковцям, докторантам, аспірантам, викладачам, здобувачам вищих закладів освіти, практичним працівникам у галузі освіти.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ I МЕТОДОЛОГІЯ, ІСТОРИЧНИЙ І КОМПАРАТИВНИЙ ДИСКУРС РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Ваховський Л. Ц. Індукція і дедукція як пізнавальні процедури в дослідженнях з історії освіти і педагогічної думки	12
Гончарова О. М. Освітні програми у сфері туризму французьких закладів вищої освіти	15
Горєлова М. А. Провідні технології організації навчання студентів у США	19
Докучаєва В. В. Інжиніринг як інструмент дослідження в галузі освіти	23
Друганова О. М., Гусенко К. В. Актуальність ідей К. Д. Ушинського в парадигмі сучасної української школи	27
Зарудна І. А. Суть терміну «компетентність» у законодавстві про освіту України та Європейського Союзу	30
Zaťko Jozef Development of Cooperation between Educational Institutions in the European Union as a Network Activity	33
Золотухіна С. Т. Наскрізне виховання як складова педагогічного процесу в історичному дискурсі	36
Кабусь Н. Д., Мартинюк І. М., Погребняк Т. Д. Зарубіжний досвід надання соціально-психологічної допомоги військовослужбовцям та цивільному населенню в зоні збройних конфліктів	40
Костенко О. В. Метод кодування за Grounded Theory Methodology в процесі проєктування дослідницького дизайну історико-педагогічного дослідження	44
Madsen S. S., Krasin S., Krasina H., Khodykina Y. Cross-Sectional Studies of Ukrainian and Norwegian Pre-Service Early Childhood Education Teachers' Digital Practices	47
Магілін О. В. Система закладів військової освіти Латвії	55
Marchenko O., Varannyk M., Zhovtonizhko I. Peculiarities of Teaching the Fundamentals of Comparative Pedagogy to Graduates of the Scientific Degree “Doctor of Philosophy” in the Specialty of “Educational, Pedagogical Sciences”	59

АКТУАЛЬНІСТЬ ІДЕЙ К. Д. УШИНСЬКОГО В ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Друганова О. М.

докторка педагогічних наук, професорка
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

Гусенко К. В.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна

У статті подано теоретичне обґрунтування актуальності науково-педагогічної спадщини видатного вітчизняного педагога К. Д. Ушинського в умовах розбудови сучасної української школи. Досліджено можливості використання таких педагогічно цінних ідей просвітника як-от: суть й значущість ідеї народності у громадському вихованні, рідна мова як першооснова національного виховання, розвиток критичного, логічного й творчого мислення учнів та багато інших.

Ключові слова: актуальність, спадщина, К. Ушинський, сучасність, українська школа.

The article presents the theoretical justification of the relevance of the scientific and pedagogical heritage of the outstanding Ukrainian educator K. D. Ushynsky in the conditions of development of modern Ukrainian school. The possibilities of using the educator's pedagogically valuable ideas are studied. These ideas are: the essence and significance of the idea of nationality in public education, the native language as the basis of national education, the development of students' critical, logical and creative thinking etc.

Key words: relevance, heritage, K. Ushynsky, modernity, Ukrainian school.

Світ невпинно рухається вперед. Так само швидко змінюються і вимоги до сучасної людини, яка вимушена пристосовуватися до складних умов життя. Звідси й постає потреба в існуванні гармонійно розвиненої особистості, здатної критично мислити, своєчасно реагувати на актуальні проблеми та організовано підходити до їх ефективного вирішення. Ці вимоги покликана задовольнити сучасна українська школа, яка останнім часом спирається на авторитетні думки закордонних експертів та педагогічний досвід провідних країн світу. Однак у цьому гострої потреби немає, адже сучасні педагогічні ідеї – це значною мірою модернізовані, оновлені і пристосовані до сьогодення ідеї корифеїв світової педагогічної думки: Ж.-Ж. Руссо, Я.-А. Коменського, А. В. Дістервега, Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського, В. О. Сухомлинського та багатьох інших.

Особливе місце в плеяді визначних вітчизняних педагогів відводять Костянтину Дмитровичу Ушинському – одному з основоположників вітчизняної наукової педагогіки в цілому, народної школи і теорії розвивального навчання зокрема. Його безцінний педагогічний досвід покладено в основу праць, що набули

світового значення: «Рідне слово», «Три елементи школи», «Про користь педагогічної літератури», «Праця в її психічному та виховному значенні», «Про народність у громадському вихованні», «Людина як предмет виховання» тощо. І сьогодні до авторитетної думки Костянтина Дмитровича звертаються не лише українські, а й іноземні педагоги. У чому ж полягає актуальність і цінність його ідей? Відповідь на це питання покликана дати наша стаття, мета якої – простежити основні педагогічні ідеї Ушинського, визначити їхню сутність та актуальність в умовах сучасної української школи.

«Виховання, коли воно не хоче бути безсилим, має бути народним», – слушно зауважив Костянтин Дмитрович у статті «Про народність у громадському вихованні» [1]. Під цим поняттям він розумів насамперед усе те своєрідне, самобутнє, нетипове й найдорожче, що відрізняє одну націю від іншої і забезпечує її повноцінне існування та розвиток. Народна школа, на думку Ушинського, при вихованні гідного молодого покоління має враховувати менталітет нації, життєву мудрість народу та його асоціативно-образне мислення. А це повсякчас актуально для кожного закладу освіти.

Проаналізувавши навчально-виховні системи Німеччини, Англії, Франції, К. Д. Ушинський дійшов висновку, що вони побудовані передусім відповідно до інтересів кожного окремого народу, його світовідчуття, поглядів на світову історію та своє місце в ній, а тому спрямовані на розвиток у дітей стійких моральних рис, які є основою патріотизму і національної гордості: «Кожному народові судилося відіграти в історії свою особливу роль, і якщо він забув її, то повинен зійти зі сцени. Народ без народності – тіло без душі, якому лишається тільки піддатися законові розкладу і зникнути в інших тілах, що зберегли свою самобутність» [1].

Хоч вимоги до сучасного навчально-виховного процесу щорічно змінюються, проте незмінною залишається потреба в патріотичному вихованні дитини, яке формує культурну й національно свідому особистість: «Як нема людини без самолюбства, так само нема людини без любові до батьківщини», – пише К. Д. Ушинський [1]. Ця любов, відповідно, дає вихователю шлях до серця дитини і міцну підпору в боротьбі з її поганими особистими і родинними нахилами.

Не слід забувати і про першооснову національного виховання – рідну мову. Із цього приводу Костянтин Дмитрович наголошував: «Мова народу – краший цвіт усього духовного життя, що ніколи не в'яне і вічно знову розпускається... Мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що поєднує віджилі, живущі й майбутні покоління народу в одне велике історичне живе ціле» [3]. Педагог наголошує, що мова – це невичерпне джерело знань, адже вона існувала тоді, коли ще не було ні книг, ні шкіл. Тому, вивчаючи рідне слово, людина водночас вивчає і традиції своїх предків, переймає їхній цінний життєвий досвід.

Досить корисною та актуальною на сьогодні є думка Ушинського про те, що перш ніж розпочати вивчення іноземної мови, учень має спершу оволодіти рідною на достатньому рівні. Нічого доброго не вийде, якщо дитина почне говорити одразу кількома мовами – тоді жодна з них не стане для неї рідною. Аби не допустити цього, батьки й вчителі повинні пам'ятати: чим інтенсивніше вивчення іноземної мови, тим інтенсивнішим має бути освоєння дитиною рідної мови (щоб зрівняти їхній вплив).

Одна з магістральних цілей нової української школи – розвиток критичного, логічного й творчого мислення учнів. Для цього необхідно враховувати вікові психологічні особливості дітей, на чому неодноразово наголошував і Костянтин Ушинський. У статті «Три елементи школи» він особливу увагу звертає на важливість розвитку в учнів мимовільної і передусім довільної пам'яті шляхом застосування таких принципів, як актуалізація вивченого матеріалу, пошук зв'язку нового з уже відомим та принцип наочності (особливо для молодшої школи, учні якої мислять фарбами, формами і звуками).

Не оминає своєю увагою К. Д. Ушинський і потребу трудового виховання в школі, наголошуючи, що розумова і фізична праця мають гармоніювати між собою; що праця – це не лише спосіб задоволення матеріальних та духовних потреб людства, а й один із найбільш доцільних шляхів розвитку розумових, моральних і фізичних сил учня [4].

Особливу увагу у своїх працях Костянтин Дмитрович приділяє і особистості вчителя, який, прагнучи до самовдосконалення і самоосвіти, повинен тим самим надихати своїх учнів, бути для них беззаперечним прикладом для наслідування. Сучасний педагог має, згідно з поглядами К. Д. Ушинського, відзначатися невтомним потягом до творчих пошуків; неповторним стилем роботи і взаємодії з учнями та їхніми батьками; почуттям власної гідності, педагогічного такту й оптимізму; умінням відчувати і розуміти свого вихованця, розвивати його розумовий і моральний потенціал [2; 5].

Таким чином, із вищесказаного можемо дійти певних висновків. Педагогічні погляди К. Д. Ушинського є актуальними і нині. Його практичний досвід зводиться до утвердження ідеї про необхідність розвивального навчання, в основі якого – організований, систематичний вплив на розум і душу дитини на засадах народності, спрямований на формування і розвиток її як здорової, розумної, моральної, творчої, національно свідомої, культурної та освіченої особистості. А це – саме той міцний фундамент, на якому будується сучасна українська школа.

Список використаних джерел

1. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Хрестоматія з історії педагогіки*: в 2-х томах / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків, 2011. С. 216–228.
2. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. *Хрестоматія з історії педагогіки*: в 2-х томах / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків, 2011. С. 167–196.
3. Ушинський К. Д. Рідне слово. *Хрестоматія з історії педагогіки*: в 2-х томах / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків, 2011. С. 152–166.
4. Ушинський К. Д. Праця в її психічному і виховному значенні. *Хрестоматія з історії педагогіки*: в 2-х томах / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків, 2011. С. 229–249.
5. Ушинський К. Д. Про користь педагогічної літератури. *Хрестоматія з історії педагогіки*: в 2-х томах / за заг. ред. А. В. Троцько. Харків, 2011. С. 197–215.